

Q. C. F.

DISSERTATIO MORALIS
DE
JUDICIO ZELI

apud Hebræos usitato,

Quam

IN INCLYTO GEDANENSIIUM ATHENÆO

P R Æ S I D E

DN. JO. CHRISTOPHORO
ROSTEUSCHERO,

Phil. Prim. & Pract. Professore Ordinario
& Reip. Bibliothecario,

*Fautore suo, Studiorumque Promotore æternæ
mentis observantiâ colendo,*

Solenniori Censuræ submittet

SIGISMUNDUS LANGE, Gedan.

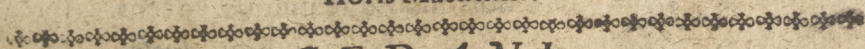
AUCTOR.

Instituetur Conflictus

IN AUDITORIO MAJORI

D. XVII. Julii A. O. R. M. DC. XCII.

Horis Matutinis.

G E D A N I,

Typis DAVIDIS FRIDERICI RHETIL

.C. b. IV^r

V I R O S
GENEROSUM, PERMAGNIFICUM, MAXIME
STRENUUM, CONSULTISSIMUM
DN. DANIELEM SCHRA-
DERUM,

Consulem Inclytæ Gedanensium Reip. longè Meritis-
simum, multisque in Patriam modis adhuc præclare meren-
tem, Scholarcham, & Consilii Bellici Adses-
sorem Gravissimum.

Nec non

AMPLISSIMUM AC SPECTATISSIMUM
DN. JESSEN SCHMIDT

Laudatissimi Ejusdem Emporii Gedanens. Civem
ac Negotiatorem Florentissimum,

DOMINOS, PATRONOS atq; COGNATOS
multis nominibus jugiter colendos,

PROsequitur Pietas teneris infixæ medullis
Consecrat & Titulis *Nomina Vestra* suis.
Vestrum dum recolit Sacratum sanguine *Nexum*,
Quem Thalami ratio Matris habere monet.
Zeloten Vestris jam sistere vultibus audet,
Quamvis promittat pignora parva manus;
Ast *Zelus* semper cùm sit conjunctus amor:
Judicium Zeli pignus amoris erit.
Ergo hoc acceptâ, *Fautores*, sumite fronte,
Parva nec ingenii temnite dona mei:
Sic his auspiciis Virtutis Compita carpet
Felix, se Vobis mente manumque vovens.

Vestr. Amplis.

Cliens devotissimus

SIGISMUNDUS LANGE.

Q. D. B. V.

P R O O E M I U M.

CElebris ille Hebraeorum Doctor, qui Magni Scaligeri (*) judicio primus inter Judaeos nugari desit, quique communiter אשר הגדול Aquila Magna Hebraeis audit (**) R. Moses Maimonides, hominem cultioribus Sapientiae studiis deditum, inque iisdem feliciter satis proficere conantem delineaturus, tria potissimum in eodem deprehendi voluit requisita, ut videlicet esset יודע לשמוע ויודע לשאול (***) aptus ad audiendum, interrogandum & respondendum. Cujus praestari admodum moniti & ego haud immemor, haecenus omni, quâ par est, animi contentione id egi, ut secundum vulgarem apud Hebraeos formulam (****) המתאבק בעפר pulverizans me in pulvere pedum Sapientum, ab eorum semper ore penderem, à quibus animum ab inscitiae vepretis liberari, inque eorum locum במדות וכרעות theoreticis practicisque praeceptis, quibus olim Fosnam lateri suo adherentem instruxisse dicitur Moses apud Abarbanelem (*****) imbui posse intelligerem. Imprimis verò illud in precipuâ felicitatis meae parte numeravi, quod in illustri hoc

A

erudi-

(*) Lib. 1. Epist. 62.

(**) Vid. Fagius in Capit. PP. pag. 7. Geier. de Luctu Hebr. p. 3. & plur. ap. Pocockium in Not. ad portam Moſis praefat. & collectim apud Thom. Pope Blount in Censur. Celebr. Auctor. p. 275. Edit. Lond.

(***) Comment. Sanhedr. cap. 2. citante Altingio Dissert. Academ. pag. 360.

(****) Vid. Pircke Avoth. cap. 1.

(*****) Comment. in legem fol. 313. column. 2.

eruditionis emporio, patrio scilicet Athenao, cui me debere plurimum gratâ mente profiteor, non tantum saluberrima Virorum eruditorum monita auscultare mihi licuerit, sed quod etiam de iis, quæ forte intellectu difficiliora esse videbantur, cum iisdem conferre interrogando, atque ita in meliorem præceptorum doctrinæ intelligentiam pervenire expeditâ magis viâ potuerim. Illud itaque superesse adhuc animadvertēbam, ut & tertium illud, quod Maimonides in homine discendi cupido deprehendi vult requisitum, publicè pro virum mearum modulo probarem, & quid valeant humeri, quid ve ferre recusent, Respondendo etiam aliquo modo experirer. Quod ut solenni more susciperetur, haud inconsultum fore arbitratus fui, si per otia domestica, meæ qualiscunque operæ rationem habens, in elaborando Themate aliquo, quod disquisitioni publicæ occasionem præbere posset, temporis aliquid collocarem. Placuit itaque ex Hebræorum imprimis pharetrâ depromptum argumentum in foro Morali haud parum controversum, seligere, Judicium scilicet, quod vocant, Zeli; cui dum secundum Regulas doctrinæ Moralis sollicitius enucleando accingor, L. B. quâ par est, animi reverentiâ rogo, ut juveniles hosce conatus in meliorem interpretari partem dignetur, memor illius in Pirke Avoth (*) אל תהי כן לכל אדם כמעשיו ואל תהי מפליג לכל דבר שאין לך אדם שאין לו שעה. ואין לך דבר שאין לו מקום. h. e. Nullius unquam hominis conatus sperne, nec abjice prorsus rem ullam: cuilibet enim homini sua est hora, & cujuslibet rei suus esse aliquando locus solet. DEUM interim, ut suo nobis auxilio clementis simè succurrat, devotè imploramus.

§. I.

Ncumbit autem nobis ante omnia, ne in
ferendo deinceps judicio cespitet haud sa-
tis de Zeli judicio, ejusque naturâ instru-
ctus animus, neve idem nobis contingat,
quod de errore in Literarum studiis semel
contracto traditur in *Cod. Talmud. Pesa-*
chim (a) **ל**על ער **ש**בשת **כ**ין *errorem semel admissum*
latius progredi, ad Hebræorum scita conferre animum,
indeque, quæ ratio usurpati ab illis judicii fuerit, paucis
in antecessum addiscere. Solet illud communi vocabu-
lo Hebræis appellari **משפט קנאין**. Ubi quidem ex
familiari more nomine **משפט** jus agendi quodcunque
sive verum illud sit, sive apparens, designari solet, eâdem
prorsus ratione, uti Latino juris vocabulo qualitas mora-
lis, vel verè aliquando, vel apparenter & ex nudâ opinio-
ne competens personæ, ad aliquid vel justè habendum,
vel agendum, denotari consuevit, uti videre est apud
Grotium. (b) In Sacris quidem, quando sancitis à Deo
rebus applicatur, plerumque de negotiis **שכין אר**
לחבירו *qua inter hominem & hominem intercedunt*, usur-
pari consuevit, prouti Celebris etiam ille Hebræorum Do-
ctor *Rabbi Abarbanel* (c) *observat*, ubi **מינים מתחלפין**
בסוג המצוות התוריות *diversas species, qua sub genere*
præceptorum divinorum continentur, explicat, quibus ge-
mina etiam apud *Cl. Pocokium* (d) habet R. Joseph Albo.
Magnus ille cæteroqui Hebræorum Juris. Consultus,
Maimonides, ubi in vim vocis istius inquirat, sequentia

A 2

tradit:

(a) *Fel. 712. a.* (b) *Lib. 1. cap. §. 4.* (c) *Comment. in*
Leg. fol. קעז Col. 4. (d) *In not. ad port. Mos. p. 410.*

tradit: מלח משפט הוה לרן כמה שראוי על הכרון: יהיה חסד או נקמה: *Vox Mischpat sumitur de equitate in iudicio, quoties iudicatur, sicuti res requirit, sive gratiam, sive vindictam & pœnam exercendo: illam quidem, si in iudicium delatus rectè egerit, hanc, si malè, ut in Notis addit Ephodi.* Quando autem cum addito קנאין משפט קנאין salutatur, occasio appellationis potissimum ex S. Historia Phinees petita est, qui zelo accensus hastâ quondam trajecit Zimri Principem Tribus Simeonis & Cozbi Paganam, filiam Zur Principis Midianitarum in stupro palam deprehensos, ubi quidem â Divino Numine laudatur, *quia Zelaretur zelum meum inter eos.* Denotat enim קנא Zelari, estque vox etiam familiaris in percelebri Lege, quam de Muliere adulterii suspectâ, & Zelotypiâ mariti tulit Deus, quanquam specialius ibi vox illa usurpetur, cum explicante *Maimonide* (f) ibidem designet קנאי המניע מהדברים *prohibitionem earum rerum quæ sinistram suspicionem inferre videntur.* Descendit alias inde קנא Zelus, quod nomen μέσος est sive ut loquitur *Oecumenius* ἐν μεσότητι ὁρᾷται χρηστῶν τε καὶ φαυλῶν *medium sumitur in bonam & malam partem;* (ff) ut & קנאי itemque Plurale, קנאים Zelotes, Zelotæ, quo nomine potissimum venire solent, qui indignitate facinoris, vel rei alicujus, in opprobrium DEI vel directè vel indirectè cedentis, commoti, ad vindictam idcirco sumendam semet excitari patiuntur, sive jam illud fiat animo prudenti ac bono, sive imprudenti ac malo: quæ ratio etiam est, quare Geni-

(e) *More Nevachim* parc. 3. cap. 53. p. 526. ex Edit. Buxtorff. Conf. etiam *Hosingerus Thes. Philol.* L. 2. cap. 2. p. 539. (f) *In Comment. ad Maschets Sota* cap. 1. (ff) *In Cap. 3. Jacob.* p. 129. *Vid. & Swicerus in Thesouro antiqu. Eccles.* p. 1296.

Gentium ille Doctor Epist. ad Galat. cap. 4. bonum dicat *ζηλῶσαι* in re bonâ, & tamen cap. 5. operibus carnis Zelum annumeret. Exemplum aliâs sacri Zeli satis luculentum Historia Maccabæorum exhibet, ubi in Judæum Modinæ, Græcis se ritibus juxta edictum Antiochi polluentem, involat Mattathias 1. Maccab. 2. v. 24. *Id videns Mattathias Zelatus est, & contremuerunt renes ejus, & accensus est furor ejus secundum judicium Legis, & insiliens trucidavit eum super aram. Sed & Virum, quem Rex Antiochus miserat, qui cogebat immolare, occidit hoc ipso tempore, & aram destruxit, & zelatus est legem, sicut fecit Phinees Zamri, filio Salom. Et exclamavit Mattathias voce magnâ in Civitate, dicens: omnis, qui zelum habet Legis, statuens Testamentum exeat post me. Confer. etiam Josephus, (g) verba illa Mattathiæ sic efferens: "Εἰ τις ζηλωτὴς ἐστὶ τῶν πατέρων ἐδῶν, καὶ τῆς τῶ θεῷ θρησκείας ἐπέσθω ἐμοὶ Si quis Zelotes sit patrum morum & Dei cultus, sequatur me. Malo interim ac imprudenti animo Zelotarum nomen ἀπὸ τῶν ἐπ' αἰγῶσιν ζηλωμένων ἐπέδοσαν, ab iis, qui id, quod bonum est, zelo affectabant, ut loquitur idem Josephus (h) sibi imposuere, qui facinoribus impune magis perpetrandis nomen illud olim prætendebant. Quale exemplum etiam Thuanus (i) exhibet, Zelotarum nomen usurpasse referens in Galliâ seditiosos, qui Regiarum partium & pacis studiosis, quos per contemptum Politicos appellabant, se opponebant, quos etiam inducit, vulgò asserere solitos, Zelotam, si mentiatur, plus gratiæ apud Deum mereri, quàm Politicum, si vera dicat. Confer. etiam Becmannus. (k) In Sacris aliâs literis N. T. sæpe nomen illud usur-*

A 3

patur

(g) Orig. Judaic. lib. 12. cap. 9. (h) De bello Judaic. lib. 7. cap. 30. (i) Lib. 40. ad Annum 1568. (k) In Medit. Polit. cap. 1. §. 1. & Hist. O. T. p. 295.

patur de iis, qui, ut loquitur Plutarchus in vitâ Grachorum, *ἐπὶ τῶν καλῶν ἔργων* sequuntur, sive qui summo cum studio Sanctitati jubentur incumbere, quo de vid. Chrysostom. apud Edwardum Leighium. (l) In sensu aliâs huic loco competenti tribuitur citra dubium Luc. 6. Simoni Apostolo, quem etiam ante conversionem è Zelotarum Sectâ fuisse, prout Matthæus frater publicanus antea fuerat, atque inde nomen hoc Zelotæ etiam retinuisse arbitratu Clariss. Lichtfootus (ll) pari ratione ut Simon Leprosus, de quo Matth. 26. id nominis semper reservavit, eò, quod antea ipse leprâ laborasset. Existimat tamen Nicephorus (m) propter flagrantem in Magistrum suum ardorem, summamque Evangelicæ rei per omnia curam, atque adeò per allusionem tantum *ζηλωτὴν* appellatum fuisse, qui & nomen illud ab alio ejus Epitheto, quod ipsi Matth. 10. tribuitur, ubi idem Cananites vocatur, discernit, nomen illud loci esse, utpote Civitatis Canæ ratur, quod etiam amplectitur Dn. D. Calovius; (n) à quâ tamen opinione, probatâ etiam olim Hieronymo, (o) discedit Joh. Seldenus, (p) nec non Hugo Grotius, (q) cujus hæc sunt verba: *Cananites non originem significat, quomodo Urias Chittæus dicitur, sed est cognomen Hebræum כנעני, quod Lucas propriè reddit ζηλωτὴς, quomodo & LXX. reddiderunt Exodi 20. v. 5. & alibi. Conf. etiam Schindlerus, (r) & Guilhelms Saldenus. (s)*

§. II. Consistebat autem, ut rem distinctè magis explicet

(l) In Crit. Sacr. pag 139. Vid. plur. loc. ap. Suicer. Thesaur. Ecclesiast. p. 1297. (ll) In Horis Hebraic. pag. 325. (m) In Hist. Ecclesiast. lib. 2. cap. 49. (n) In Bibliis Illustr. h. l. (o) In Comment. ad Luc. cap. 6. (p) in. 1. N. G. lib. 4. cap. 4. (q) In Comment. ad Matthæum. (r) In Lex. Pentaglot. pag. 1627. (s) In Otis Theolog. lib. 4. Exerc. 1. §. 17.

plicemus, illud zeli iudicium in privatâ quâdam vindictâ, quam ad trucidationem usque & capitale supplicium homini in crimine *בשער מעשר* *em' avroφéw* deprehenso extendere privato Judæo permittebatur, *quoties Sanctitatem sive Numinis, sive Templi, sive Gentis, Hebræus aut circumciscus alius, sive in Judaïsmum cooptatus, ita violaret, ut palam ac in publico eam, sive denegare, sive spernere speciebus aliquot facti atrocioribus videretur, prouti in compendio rationem istius juris exponit Seldenus.* (ff) Placuit privatam appellare vindictam, cum non præviâ cognitione & auctoritate publicâ, sed instinctu privato suscipi soleret, ita tamen ut in exercendo jure illo tam ratione subiecti, quàm causæ impulsivæ, & modi certa requisita observari juberentur. Ratione subiecti tam agentis, quàm patientis, potissimum opus esse censebatur, ut utrinque homo Hebræus, vel ad minimum in Judaïsmum more apud Hebræos solenni adscitus existeret, à quo, vel adversus quem exercitium juris istius susciperetur, nisi fortè in eodem crimine cum Judæo simul homo gentilis concurreret. Quo pacto ad imitationem facti Pinehas, non tantum Zimri Principem Tribus Simeonis, sed & Cozbi filiam Gentilem confodientis, etiam in extraneum jure illo uti, licitum esse credebatur. Aliàs verò jus illud Sacro-Sanctum & Hebræis peculiare habebant, utpote *מסני הלכה למשור* *traditionem Moysi de Monte Sinai*, id quod expressè testantur Gemaristæ in Codice Sanhedrin, (s) verba illa S. Codicis, de factò Phineasi loquentis, ita explicantes: *כתיב וירא פנהס בן אלעזר מר ראר* *אמר רב ראר מעשה ונוכר הלכה* *אמר לו אחי אבי אבא לה כן למדתנו בירידתך מהר סיני הבורע זריר*

(ff) De J. N. G. lib. 4. cap. 4. init. (s) Fol. 82. 1. edit. Amst.

זונה קנאין פוגען בו אמר לו קריינא ראגרתא איהו
 ליהוי פרוונקא Scriptum est, & vidit Pinehas Filius Elea-
 zaris (Num. 25. v. 6.) quidnam? respondet Rab. vidit faci-
 nus aliquod, & in memoriam sibi revocavit (halachah) consti-
 tutionem, & sic Mosén allocutus est: Frater Avi mei, nonne
 ita edocti sumus per descensum tuum de monte Sinai; qui me-
 retricios actus exercet cum Paganâ, in eum Zelota incurrunt,
 cui Mosés respondit: Lector epistolæ, executor, (vel secun-
 dum Glossam Raschii) לור לator ejus esto. Ad hanc
 autem Legem moralem, quam Deus per Mosén secundum
 Judæorum Commentum tradidisse fertur in Monte Si-
 nai, implendam vel exsequendam nemo admittebatur,
 nisi qui simul ex Hebræorum Gente oriundus vel ad mi-
 nimum profelytus justitiæ factus esset. Habebant enim
 duplicis generis, quod אש ען מעשה עש, utut vulgò notum,
 hic observamus, profelytos apud Hebræos, alios quidem
 גרי התושב profelytos domicilii, alios גרי הצדק seu profe-
 lytos justitiæ salutatos. Illos describit juxta Veterum
 mentem Maimonides: (t) איהו הוה גר תושב זר (t)
 גרי שקיבל עליו שלא יעבור עבודה זרה עם שאר
 המצוות שנצטוו בני נוח ולא מל ולא טבל הרי
 זה מקבלין אותו והוה מחסידי אומות עולם ולמה
 נקרא שמו תושב לפי שמותר לנו להושיבו בינינו
 בארץ ישראל Qualis nam est is, quem profelytum domi-
 cilii seu inhabitantem vocamus? Is Gentilis erat, qui in se
 susceperat à cultu extraneo abstinere, ac cetera observare, quæ
 in Noachidarum seu omnium hominum communi jure conti-
 nentur. Nec circumcidebatur ille nec baptizabatur, sed ad-
 mittebant eum veluti unum ex piis e gentibus Mundi. Ideò
 autem nuncupabatur inhabitans seu Inquilinus, quoniam licuit
 nobis ei sedes inter nos assignare in territorio Israëlítico.

Hi

(t) In Halach. Hile. Isure biah cap. 14.

Hi verò qui iustitiæ profelyti dicebantur, simul ac per מילה טבילה וקרבן *Circumcisionem, Baptismum & oblationem seu sacrificium* initiati essent, eadem tum condicione, tum jure, exceptis fortè, quæ ad administrationem Politicæ & rem matrimoniale[m] pertinebant, cum cæteris Judæis fruebantur, idque ex Lege divinâ (u) כנס כנר
sicut vobis ita & profelyto: quæ ratio, quare Talmudici passim perhibeant, profelytum fuisse כנר רבר
Sicut Israelitam in omni negotio, atque etiam Philo, quem Judæi, teste Hornbeckio (w) ידידו האלכסנדר *Jedid-jah Alexandrinum* appellant, tradat, (x) profelytis cum originariis fuisse ἰσοτιμίαν seu pare[m] conditionem, atque ipsos ἄλλοι τῶν ἰδίων πολιτῶν non minoris atque suos Cives aestimari. Quibus adde, quæ in eodem argumento Slevogtius (y) exhibet. Cæterum ut ab Hebræo potissimum aut Sacris ejusdem initiato jus istud exercebatur: ita causam ut haberet satis prægnantem, enorme scilicet & exstans facinus, quo ad zeli fervorem ultricibus armis exsequendum incitaretur, necesse erat. Talmudistæ quidem in *Mischna Codicis Sanhedrin* c. 4. §. ult. sequentia potissimum recensent, quæ causam zelo dederint. והגונב את הקסרה והמקלל בקוסם והכוער ארמית קנאין פוגעין בו כהן ששימש בטומאה און אחיו הכהנים מביאין אותו לב ד' אלג פרחי כהונה מוציאין אותו חוץ לעזרה *Qui Sacrilegium commiserat, qui per Idolum maledixerat, qui coitu se miscuerat cum feminâ Aramæâ, Zelotis fas fuit incurrere in eum. Sacerdotem in immunditie suâ Sacra obeuntem, non erat necesse, ut*

B

Sacer-

(u) Num. 15. p. 15. vide Massech. Jevamoit c. 5. & inde Maimonides Hilc. Issur. Biah. c. 21. §. 7. (w) De Convincendis Judæis lib. 7. cap. 4. pag. 500. (x) Lib. de Monarch. (y) Sylloge Diss. de Profelytis §. 32. pag. 895. add. Alling. Diss. Academ. p. 266.

*Sacerdotes ceteri in forum deducerent, sed Sacerdotes, qui per etatem nondum ministerio Sâcro pares erant, eum extra atrium protrahabant, & cerebrum ejus fustibus elidebant. Ex quo patet, ad tria generalia capita, quicquid justam quidem ex ipsorummet mente causam præbere poterat Judicio illi exsequendo, violationem scilicet Sancti Numinis, Templi, & Gentis, reduci satis commodè posse. Ad primum pertinet Blasphemia in Deum, atrocissimum utique delictum, & quocunque modo ex Hebræorum mente vindicandum. Ita enim R. Levi Barzelonita (z) מכל מקום פוגעין בו קנאים אחר השחית והתעיב והעיו פניו לדבר דברים רעים *Omni ex parte irrunt in eum Zelota, postquam pernicioso & abominabilia locutus, suam perfricuit frontem ad evomendum verba detestanda. Quod autem sub hoc prætextu Clar. Anglus Joh. Marschamus (aa) Eques auratus, juris istius exercitium in Christum usurpassè Judæos arbitratur, cùm in confessu judiciali in eundem irruerent, eumque ignominiosè tractarent, dubium nobis haud immeritò videtur, cùm hic prævium judicium publicum intercesserit, quod autem in executione juris, zelotæ competentis, juxta communem Hebræorum sententiam locum haud habebat. Affinis huic delicto censebatur esse כלה בחוסם *maledictio per Idolum, quæ ex sententiâ R. Josephi in Gemara Babylonicâ Codicis Sanhedrin l. c. hac forte formulâ fiebat: יכורו קוסם את קוסמו id est, explicante Coccejo (bb) πλῆξαι τὸ μαντικὸν τῶν εἰδωλὸν τὸν τὸ μάντιμα αὐτῶν ὑπαγορεύοντα, & id quidem juxta Glossam Raschii l. c. לפי מעלה שנותן קסמים האלו בלבו שקוסם***

(z) In *Chinuch. præcept.* 76. (aa) In *Canone Chron. Seculo.* 9. pag. 168. (bb) In *Nor. ad Sanhedr. pag.* 74.

propter excellentiam
 quam quis Idolis illis tribuit intra animum, ac si tale idolum
 mereatur virtutemq; habeat, ut per illud maledictio cum esse-
 tu institui possit: Quo pertinet & alia Idololatrarum isto-
 rum formula, quam in eadem Gemarâ alius Rabbino-
 rum recenset ולקוחי ולמקני קוסם לו יכה id est, per-
 cutiat Idolum istum & Dominum ejus & qui ipsi bona sua
 possidenda tribuit. In eundem censum etiam refertur A-
 postasia, quam & בעיקר בפירה renunciationem fundamen-
 ti appellant, quæque præcipuè in negatione veritatis &
 Sanctitatis divinæ consistebat, tam grande utique flagi-
 tium æstimatum, quod citra cognitionem causæ à quovis
 privato Israelitâ tum dolo tum gladio illicò vindicaretur.
 Tradit illud verbis satis apertis Maimonides (cc) ex Ve-
 terum Scitis, quæ habentur in Gemarâ Babylonicâ ad titu-
 lum Abhoda Zarah, cap. 2. ita differens: המינים והם
 עובדי עבודה זרה משראלי או העושה עבירות
 להכעיס אפילו אכל נבילה או לבש שעטנ
 להכעיס הרי זה מין והאפיקורס והם שכופרין
 בתורה ובנבואה משראלי מצור להרגן אם יש
 בידו כוח להרגן בסיף בפרהסיא הורג ואם לאו
 יבא עליהן בעלילות עד שיסבב הריגתן. Prævarica-
 tores, sive Minim (sic vocamus Israelitas Idola colentes, uti
 & eos, qui alias transgrediuntur ad irritandum Numen, sive in
 ejus contemptum etiam si morticinium comederint, aut vesti-
 bus heterogeneis fuerint induti in ejus contemptum, uti & E-
 picurei, (quo nomine continentur nobis Israelitæ, qui abne-
 gant Legem & prophetias) occidendi sunt ab eo, cui facultas phy-
 sica est eos occidendi, modò id gladio & palàm sive in publico
 faciat. Id verò si facere nequeat, dolis eum aggrediatur, usq;
 dum

B 2

dum mors ei eveniat. Plura vide apud *Carpzovium* (dd) Referebant etiam ad hanc Divini Numinis & speciatim Sanctitatis ejus læsionem, seductionem alterius ad Idololatriam, de qua idcirco *Philo* (ee) hunc in modum differt: Necandum eum esse veluti hostem publicum sine respectu privata necessitudinis. Et illecebræ ejus emittenda sunt ad omnes pietatis amatores, qui absque morâ in scelestum irruant, rati sanctitatis officium esse talem hominem occidere. Quæ Templi sanctitatem & simul מצור היראה מן המקדש præceptum de reverentiâ quæ sanctuario debetur, quo de vid. *R. Levi Barzelonita* apud *Hottingerum* (ff) violabant, duo potissimum commemorantur, digna utpote, quæ à Zelo- tis citra prævium judicium publicum vindicarentur, Sacri- legium scilicet & immundities Sacerdotum in obeundis Sacris. De utroque expressè testatur *Codex Babyl. Sanhed.* consistebatque Sacrilegium in furto הקסור sive ut in *Talmude Hierosolymitano* (fff) scribitur הקסורו pater- re sacræ, quo nomine in utroque *Talmude* interprete *R. Jehuda* intelliguntur כלי משרת בית המקדש כמור Quæcumque vasa, quorum usus in sanctuario juxta illud quod occurrit *Num. 47.* ubi mentio fit, scu- tellarum tegumenti. Sacerdotum verò immundities, uti ex variis caulis promanare poterat, de quibus conferri potest *Maimonides* (gg) & ex eo *Guilielmus Outramus* (hh) un- decim immunditiei fontes recensens, ita quælibet earum Sacerdotem ineptum reddebat ad sacrum munus obeun- dum, & si secus ageret, grandi eum reatu obstringebat,

quo

(dd) In *Not. ad Schickard. de Jure Regio Hebr.* pag. 332. 339.
 (ee) *Lib. περὶ θύων.* (ff) *De Jure Hebræor.* p. 328. (fff) *Sanhedrin. c. 9. fol. 26. 6. §. 11.* (gg) In præf. ad *Mickvaosh in Mischna* (hh) *De Sacrific.* lib. 1. cap. 6. §. 5. pag. 67. 68.

העובר עבודה זרה. הזר בעל מום הערל הטמא טבור יום מחוסר כיפורים האונן השכור מחוסר בגדים יותר בגדים פרום בגדים פרוע ראש שלא רחץ ידים ורגלים הוסיב מי שיש בין רגליו ובין הארץ דבר חוצץ מי שיש בין ידיו ובין הכלי דבר חוצץ מי שעבר בשמאלו כל אלו פסולין לעבודה זרה ואם עברו חללו id est, *Idololatra, Extraneus, corporis vitio notatus, praeputiatus, immundus, ad lustrationem lotus, eo die, quo lotus est, ministrans; Expiatione carens, Lugens, Temulentus, vestibus destitutus, vestibus redundans, vestes laceras habens, comam promittens, manus pedesve illos habens, sedens, cui inter pedes & terram medium quid interpositum erat, cui medium quid erat inter manum vasque sacrum interpositum, qui manu sinistra pro dextra utebatur. His omnibus ministerium interdictum; hi si ministrarent, rem sacram polluant. Imprimis verò hoc obtinebat, si ex cadavere humano immundities illa resularet, à quâ Sacerdotibus maximopere cavendum erat. & quidem per expressam Legem Divinam Levit. 21. quem ritum & à Gentilibus in ipsorum Sacris adoptatum deinceps esse pluribus argumentis docuerunt Meursius (kk) Casaubonus (ll) Dillherrus, (mm) Johan. Kirchmannus (nn) & Otramus (oo) Secus atque in hoc negotio judicat Clar. Anglus Joh. Spencerus (pp) qui illas pollutionum species, quæ à Sacris arcebant, ex antiquâ Gentium consuetudine in Hebræorum Legem cultumque fluxisse contendit. In tali itaque immunditie si depre-*

B 3

hende-

(ii) In Biath Hammikdash cap. 9. (kk) De funer. cap. 15. & 49. (ll) In Theophrasti Charact. cap. 47. (mm) De Cacozel. Gentil cap. 6. (nn) De funer. Roman. l. 2. c. 21. & l. 3. c. 9. (oo) De Sacrif. Jud. lib. 1. cap. 6. pag. 68. (pp) De Legibus Hebr. lib. 1. cap. 8. pag. 144.

henderetur sacris operari Sacerdos, æquum omninò esse judicabant Ebræi, ut vel citra prævium judicium è medio tolleretur, non quidem ab aliis Sacerdotibus, quod per inadvertentiam scribit *Lichtfootus*, (qq) *פרחי כהונה* sed à *filiis adolescentibus Sacerdotum*, in quibus, ut *Buxtorffius* (rr) formulam illam reddit, Sacerdotium primùm efflorescit quâ ratione & *Glossa Caph Nachat h. l.* in *Mischnam* citatam vocem illam explicuit *בחרים שמתחיל זקנם* juvenes, quorum barba incipit adhuc efflorescere, quique proximi sunt fungendo Sacerdotio. Idem verò Zeli judicium, quod in Sacerdotem in immunditie suâ sacrificantem exerceri permittebant, *Mischnah Cod. Sanhedrin* etiam in *שמש במקדש זר* peregrinum, qui fortè *Sacris operatus fuerit*, in templo exequi Zelotam posse contendit, quamquam non omnium hæc sit sententia, sed alius quidem *בחנוק* per strangulationem, sive ut eam circumscribit *Pseudo-Jonathan Metaphrastes Chaldaus* (ss) *בשנוק סודר* suffocationem lintei duri in medio *בגד רכה* eum è medio tollendum esse, alius exspectandum esse judicet, usque dum *בירי שמים* per manus Cæli sive ipsius Dei è vivis auferatur. Confer. *Coccejus* (tt) Non minus autem in tuendâ Sanctitate Gentis superstitiosi erant Hebræi, ut qui ex ipsorummet mente eidem vim inferre cuperet, in judicium illud Zeli incurreret. Referunt huc eum, qui cum foeminâ Gentili commiscebatur. Ubi quidem per foeminam Gentilem non quamcunque, sed, quæ aut profelyta domicili nondum facta, aut profelyti ejusmodi filia non esset, intelligere solent. Nefas enim habebatur, cum eâ concumbere, quæ Idolis serviret,

juxta

(qq) *Horis Hebr. Talm. in Luc. pag. 769.* (rr) *Lexic. Rabbin. Talmud. pag. 1810.* (ss) *In Lev. 20. v. 10.* (tt) *In Sanhedr. p. 75.*

juxta illud *Maimonidis* (uu) אסור לישא אסור שלנא
 כתגירור *Prohibitum* *Judeo est uxorem ducere, qua Ju-*
daismus nondum est amplexa. Quanquam illud haud
 æquè de fæminâ captivâ ex Gentilismo accipi debeat,
 cum quâ, licet gentili, instar profelytæ tamen domicili
 habitâ, concumbere licebat Judæo, neutiquam tamen
 eam, nisi fidem prius amplexa esset, in uxorem ducere;
 quo de iterum audiri potest *Maimonides* (ww) בער
 אשה בכותיותה אם תקפו יצרו אבל לא
 יבעלנה וילך לו אבל מכניסה לתוך ביתו שנאמר
 וראית וראית בשבירה אשר יפת תואר ואסור
 Si quis לבעור אותה ביאור שנייה עד שישאנה;
Judaorum cupidine abreptus rem habet cum fæminâ, dum ad-
buc Gentilis existit, non est, ut cum eâ cubet, & deinde abeat
viâ suâ, sed hoc ipsi incumbit, ut à se compressam non solum
domum suam ducat, secundum id, quod Deut. cap. 20. v. 11.
legitur: Si videris in captivitate mulierem pulchram formâ:
sed etiam à secundo congressu tantisper abstineat, dum eam le-
gitimè uxorem duxerit. Ad idem omninò caput violatæ
 Sanctitatis in Gente & idcirco exercendi zeli pertinet
 traditio hominis Hebræi in manus Gentilium, in quantum
 quidem illa ab homine Hebræo qui, idcirco שמשין
 חברו מוסר סתם *quod socium suum detulit, absolute Tra-*
ditor dicitur juxta R. Eliam (xx) fiebat non tantum ratione
 personæ ipsius, sed & bonorum, quæ possidebat. Ita e-
 nim expresse Talmudici apud *Seldenum* (zz) אסור
 למסור ישראל ביד גוים בין בגופו בין בממונו מותר
 להרוג המוסר בכל מקום ואפילו בזמן הזה שאין דנין
 דיני

(uu) *Hilc. Melachim. cap. 8. §. 7.* (ww) *l. 2. §. 2.* (xx)
apud Hosling. Thesaur. Philol. l. 1. c. 1. p. 15. (zz) *De J. N. &*
G. lib. 4. cap. 3.

שימסור *Nefas est* Isrælitam tradere in potestatem Gentilium, quod tam de bonis ejus sumendum, quàm de persona. Fas autem est occidere traditorem ejusmodi quocunque in loco; idque etiam hoc seculo; licet Genti nostræ jam diu permissa non sint judicia capitalia. Quin & fas est eum occidere, antequam tradiderit. Nimirum æquè invisi olim habebantur apud Judæos Traditores, quàm qui deinceps apud Christianos eodem nomine, sed aliâ ex causâ oriundo appellabantur, quo de prolixiùs conferri possunt Rivetus (aaa) Hottin-gerus (bbb) Josua Arndius (ccc) Lud. de la Cerda (ddd) aliique.

§. III. Non sunt autem prætermittenda etiam Re-quisita, quæ circa modum exercendi hoc judicium, ut ne illegitimus ille ex Hebræorum mente censeretur, pressè satis observari volebant Hebræi. Requirebatur enim ante omnia, ut qui ita conficere alium ex judicio zeli vellet, eundem in flagranti delicto deprehenderet, deprehen- sumque illicò perimeret, cum si mora quædam intercede- ret, nefas omnino judicaretur, interficere flagitiosum, sed utique tùm judicio forensi committi deberet. Id quod apertè satis fatetur Raschi (eee) קנאין בני אדם כשרים המתקנאין קנאתו של מקום פוגעין בו בשעה שרואין את המעשה אבל לאחר מכן אין מיתתו מסורה לבר. *Zelote Viri sunt probi, qui zelo afficiuntur in causâ Dei; irruunt autem in eum, eâdem horâ, in quâ faci- nus illud animadvertunt, sed aliquandiu postea non interfici- endus est talis, sed tradendus judicio publico. In quem sen- sum*

(aaa) Cathol. Orihod. p. 73. (bbb) Hist. Eccles. Sec. 11. pag. 58. (ccc) Lex. Antiq. Eccles. p. 1096. (ddd) Miscell. p. 32. (eee) In Gloss. ad cap. 9. Sanhedr.

sum etiam de facto Phinees ita judicant *Gemarista* (fff)
 אמר רבה בר בר חנה אר יוחנן הנה לימלך אין
 מורן לו ולת עור אלה שאם פירש זימרי והרגו
 לפיכס נחרג עליו נהפך זימרי והרגו לפיכס אין נחרג
 עליו שהיה רודף הוה. *Rabbah Bar bar Channa refert*
dixisse R. Johannem; Si petat (Zelotes) consilium, non da-
tur imò etiam si Zimri à scorto se abduxisset, atque Pinchasus
eum tum demum percussisset, capite plectendus fuerat. Atque
adeò si conversus Zimri Pinchasum vitâ privasset, capitis pœ-
nam luendam non habuisset; nam ab ipso invadebatur. De-
 inde necesse erat, ut, antequam iudicii istius vis cum ef-
 fectu se proderet, delinquentis prius in crimine pertinacia
 tentaretur, id quod præviis quibusdam correptionis gra-
 dibus, de quibus consuli potest *Hottingerus*, (ggg) factum
 esse docent Hebræi, videlicet per admonitionem, verbe-
 ra, & vulnera, quibus mediis cohibendum prius facinus
 erat, antequam ad occisionem hominis procederetur:
 quibus nihil omninò proficientibus perseverantem tan-
 dem in flagitio, è medio tollere permittebatur. Requi-
 rebatur etiam insuper testium præsentia, & quidem nu-
 merosa satis, cùm decem illorum debuisse esse ex Libris ju-
 ridicis Hebræorum tradat *Seldenus*, (hhh) adeò ut non
 sufficeret soli zelotæ crimen illud constare, sed & aliis il-
 lud cognitum esse oporteret, quò urgente necessitate co-
 ram Iudicibus causæ suæ, quam prætendebat, in interfici-
 endo alio, justitiam eò melius tueri posset. Ut enim con-
 cessum quidem erat, Proselytum domicilii sive Noachi-
 dem unico ad minimum teste præsentis ac citra præmo-
 nitionem interficere, quod ex *Gemará Babylonicâ Codicis*

C

Sanhe-

(fff) L. c. Sanhedr. (ggg) *Juris Hebr. præc.* 217. p. 320.
 (hhh) *De J. N. & G. lib. 4. cap. 6.*

Sanhedrin (iii) depromptum perspicuè refert *Maimonides* (kkk) בן נח כהן בעד אחד בלש התראה ועל פי קרובים אבל לא בעדות אשה *Noachides ultimo afficitur supplicio ex sententiâ Judicis unici, atque ex unici testis testimonio, idque sine pramonitione atq; testimonio propinquo- rum, minime verò ex testimonio fœmina.* Ita nefas omni- nò judicabatur, Israëlitam aut profelytum justitiæ citra התראה *pramonitionem* ac testium pluralitatem, priva- to vel publico judicio è medio tollere, quippe quod pri- vilegii instar ac juris solis Israëlitis singulariter competen- tis præcepto de judiciis à Deo Mosi in Mara adjectum es- se volunt *Gemaristal. c.* quibus addi possunt, quæ ibidem *in Glossâ* prolixius *R. Salomon Farchi* differit.

§. IV. Quæ ratio fuerit judicii per zelum olim apud Hebræos instituti è luculentis testimoniis, quæ ex eorun- dem Pandectis conquisita adduximus hætenus, constare aliquâ ex parte posse arbitramur. Incumbit verò nobis in foro jam Morali versantibus, ulterius in actûs istius ju- stitiam vel injustitiam inquirere, & nûm rectè olim homi- nes Hebræi, atque ex jure interno (de externo enim du- bium nullum est, quod impunitatem saltem in foro Civili promittit.) privato sibi ausu tale quid arrogavetint, an se- cùs, paucis excutere. Ubi quidem diffiteri non possu- mus, discrepantes super hâc re Doctorum deprehendi sententias, aliis quidem usurpatum illum ab Hebræis mo- rem approbantibus, aliis ex adverso iniquitatis accusanti- bus. Hebræorum hic quidem meminisse nihil attinet, qui ut sua exosculantur omnia, Legis præsertim oralis statuta, ita etiam Zelotas judicant fuisse, בני אדם בשרים

(iii) *Cap. 7. fol. 566.* (kkk) *Hile. Melachim cap. 9. Adde Gem. Hierosolymit. ad tis. Kiduschin cap. 1. f. 58. col. 8.*

ויִרוֹס *Viros rectos ac probos.* (lll) In quem sensum etiam Philo apud Grotium, (mmm) - Κολαστόν ὡς δῆμιον καὶ κοινὸν ἐχθρὸν ὄντα, ὀλίγα φερνύσαντας οἰκειότητι καὶ τὰς παραινέσεως αὐτῶ διαγγελλέον πᾶσι τοῖς εὐσεβείας ἐρασταῖς οἱ ἀνυπαίθετω τάχει ταῖς τᾶς ἀνδρὲς ἀνοσίᾳ ἐπιδραμεῖνται τιμωρίαις, κρίνοντες εὐαγὲς τὸ κατ' αὐτῶ φονεῖν. *Puniendus talis, ut hostis publicus omnium, spretâ qualicunque cum eo necessitudine, ejusque suasiones vulgandæ omnibus pietatem amantibus, ut sine morâ accurrant undique ad expetendum de Viro impio supplicium, firmè credentes, sanctam esse rem, ejusmodi hominis interficiendi appetitum.* Ipse Grotius etiam l. c. ubi iudicii illius zeli expressè meminit, haud obscurè ejusdem justitiam agnovisse videtur, cum per illud reliquias prisce & privati juris ulciscendi conservatas esse arbirretur. Magis apertè verò in hanc rem scribit Joh. Seldenus (nnn) *Zelotarum jure dum pii & Sancti utebantur, privati quidem ipsi, sed publicâ nixi auctoritate atque moribus è Majorum disciplinâ receptis benè consultum est & Numinis, & templi, & Gentis, Sanctitati, quam tueri volebant, atque inviolatam servare.* In eandem sententiam concedit etiam Clar. Heideggerus, (ooo) cui idcirco cum moderamine inculpatæ tutelæ, & Lege de nocturno fure occidendo illud conferre placuit, quibus addi possunt, quæ in eadem causâ differit *Celebris Anglus Joh. Marshamus* (ppp) Non desunt interim, qui utut introductum Hebræorum moribus tale iudicium esse admittant, ab injustitiâ tamen illud absolvi per omnia haud posse fateantur. Concludit ita

C 2

Dn. D.

(lll) Vid. Glossa Raschi ad c. 9. Sanhedr. (mmm) De J. B. & P. lib. 2. cap. 20. pag. 181. (nnn) De J. N. & G. lib. 4. c. 6. (ooo) *Histor. Patriarch. Part. 1. p. 613.* (ppp) *Canon. Chronic. Sec. 9. pag. 168.*

Dn. D. Oslander (qqq) iudicium zeli, scribens, seris temporibus introductum malè refertur ad Phineam; Phineæ enim factum fuit extraordinarium, à nullo privato imitandum. Reprehendit etiam eundem morem, zelotas cum Nebulonibus pari passu ambulare iudicans Clar. Ligtfootus (rrr) Pertinet huc iudicium Celebris inter Reformatos Theologi Hoornbeckii (sss) Non benè inquiringis, meo iudicio fudet, ex factis singularibus, quale Phineasi illud fuit, ius sibi condiderunt: Cum illud singulare fuerit, non ex aliquo communi jure ortum, vel illud constituens, sed peculiari ductu & incitatione Spiritus S. patratum. Expresse verò iustitiam usurpati istius iudicii impugnandam sibi esse duxit haud ita pridem Guilielmus Saldenus (ttt) per cuius vestigia & nos hâc vice incedemus, rationes, quibus destrui juris istius ab Hebræis ita usurpati licentia commodè possit, haud proletarias suppetere arbitrati. Certum nimirum ante omnia est, Sanctionem nullam Dei, vel permissivam vel præceptivam de hoc iudicio exercendo in Sacris exstare, id quod nec ipsi diffiteri possunt Hebræi, dùm juris istius consuetudinem per Legem ἀγγελον, sive per oralem constitutionem introductam ac stabilitam esse contendunt. Utut verò magnifica de Sanctitate ac præstantiâ Legis istius פה שבער vulgò profiteantur Hebræi, aded, ut R. Abraham Zachuth in libro Juchasin (uuu) sequentia ex לולא התורה שבער פה היתה סמך de illâ prædicet כל התורה בעיורן שהרי הרבה מקראות סותרין זה את זה ואי אפשר לעמוד עליהן ולישבן רק בתורה

(qqq) *Observat. ad Grot. pag. 1133. (rrr) In Hor. Thalmud. in Joh. cap. 16. p. m. 1109. (sss) In Theolog. Pract. Parat. 2. cap. 10. pag. 123. (ttt) In Orit. Theolog. lib. 4. Exercit. 1. §. 26. pag. 632. 633. (uuu) Pag. 158. Conf. Hottinger. Thesaur. Philolog. pag. 557.*

Absque בתורה שבעל פה שקבל משה מסיני
Lege Orali tota Lex in tenebris esset. Multa enim in Scrip-
turâ sunt pugnancia, neque iis inniti, aut conciliare ea posse-
mus, nisi per Legem oralem, quam accepit Moses è Sinai: me-
 rum tamen illam ac inane esse otiosi cerebri commentum,
 ipsi inter Judæos agnoverunt Sadducæi, de quibus *Elias*
Thisbi (www) quem vocant, refert כפרו בתורה שבעל
 פה ולג האמינו רק מה שיכתוב בתורה שבכתב
Negant Legem oralem, neque fidem habent, nisi Legi in Scrip-
turam relata, nimirum non Legi tantum Mosaicæ, cæte-
 ris Libris Sacris repudiatis, uti nonnulli locum istum ex-
 plicârunt perperam, sed toti quidem Sacræ Scripturæ, in
 quantum Traditionib9 & non scriptæ Legi contradistin-
 guitur, ut ex professo satis ostenderunt *Joh. Scaliger* (xxx)
Johan. Drusius (zzz) imo ipse etiam *Menasse Ben Israel*
 (a) quem tamen pro auctoritate Legis istius, quam vo-
 cant, oralis, acriter decertantem confutavit egregiè *Clar.*
Hoornbeckius (b) cum quo conferri etiam meretur ele-
 gantem inter Pontificias & Pharisaicas traditiones com-
 parationem instituens *Hottingerus*. (c)

§. V. Uti verò divino mandato ac concessione de-
 stituebatur vis ista judicii inter Hebræos usurpata olim,
 ita suadet ulterius sana & Sacrarum Literarum luce col-
 lustrata Ratio, jus gladii, quod utique affectabant Zelotæ,
 ad internecionem usque hominis in delicto graviore de-
 prehensi procedentes, neutiquam æquali in æqualem,
 cui mutua potius proximi charitas commendatur, com-
 petere, sed Magistratui Superiori in inferiores sibi subje-

C 3

ctos,

(www) In voce צדוק. (xxx) In *Elench. Trihæres*, cap. 46.
 (zzz) De tribus Sect. lib. 3. cap. 9. (a) Lib. 1. de Resurrect. c. 6.
 (b) De Convincendis Judæis. lib. 1. cap. 1. pag. 79. seqq. (c) In
Thesaur. Philolog. lib. 2. cap. 3. pag. 556.

ctos, cui soli Personam Dei sustinenti, & vicariâ ratione vindictam publicè exercenti, potestatem etiam cum occisione delinquentis concessam esse, planè persuasi sumus. Equidem incomparabilis ille *Hugo Grotius* (d) in eâ est sententiâ, naturali jure determinatum non esse, quis punire debeat, sed in naturali Libertate constituto cuivis sui juris homini competere; convenientissimum interim esse, ut in Civitate ordinatâ illud summis quidem potestatibus, non autem quâ aliis imperant, sed quâ nemini parent, adscribatur. Proinde admittit quidem per Naturam ad superiores jus istud pertinere, sed accepto nomine Superiorum, non in sensu proprio, prouti denotat verum aliquod & efficax imperium alicujus in delinquentem; sed figurato, ac si is, qui malè egit, eo ipso se quovis alio, cui nihil simile objici possit, inferiorem fecisse censeatur. Cum *Grotio* facit etiam *Velthufius* (e) sentitque ferè idem *Hugo du Roy* (f). Enimverò alia nobis hâc in parte opinio arridet, quippe qui nemini facultatem illam competere constanter credimus, nisi qui actuali imperio in alium, cui soli Deus, uti ex *Rom. 13.* constat, jus gladii adjudicavit, instructus est. Utut enim ob malitiam nonnullorum, & istam tùm Deum, tùm Proximum, lædendi propensionem, necessarium omninò esse videatur, vindictam exercere, licet etiam unusquisque in quacunque etiam Societate vivat, actiones suas ita componere teneatur, ut ad gloriam Dei promovendam, & socialitatem conservandam faciant; non tamen inde colligi potest, singulorum interesse, ut quoscunque actûs eò pertinentes suscipiant, qui scilicet justè suscipi, aut exerci

(d) *De J. B. & P. lib. 2. cap. 20. §. 3.* (e) *De Justit. Divin. & Human. part. 2. passim.* (f) *De eo quod justum est l. 1. Tit. 6. ann. 3.*

ceri nequeunt, nisi & alia requisita, quæ actionem legitimam reddant, concurrant. Soli ergò nos Magistratui præeunte imprimis Sacro Codice jus istud vindicandi delicta suorum, reservamus, cum solus ille arbiter publici sit, Legumque ut Custos à Deo, ita & Vindex violatarum constitutus. Conferatur, si placet, *Cl. Dn. Becmannus* (g) nec non *Excell. Dn. Præses*, (h) *Fautor meus*, *studiorumque Promotor*, *omni honoris ac amoris affectu atatem devenerandus*. Et ponendo etiam, Naturam non determinasse, utrum hic vel ille poenarum exactor esse debeat, non magis certè quàm eadem huic vel illi Individuo Regiam potestatem determinate concessit, rationes tamen in medium allatæ evincunt apertèius, statuendi poenam, ceu sententiæ judicialis exsecutionem à Superiori debere proficisci, i. e. à tali, qui potestate imperandi in reum sibi subjectum instructus est. Fortè etiam non malè *Pufendorffius* (i) hypothesein illam Grotianam falsitatis accusat, quælibet peccata ita destruere dignitatem hominis, ut eorundem commissione infra naturam humanam semetipsum aliquis dejiciat. Nec videtur sequi ista quidem collectio, peccavit hic, ergò mihi, qui à peccato illo immunis sum, potestas competit poenam de ipso sumendi. Ut enim non licet mihi jus dicere illis, qui imperio meo non sunt subjecti: ita nec ultionem aut vindictam deprecere possum, præsertim pro altero, nisi defensio ejusdem, in quem facinus commissum fuit, ex speciali causâ mihi in juncta fuerit. Utrut itaque digna fortè haberi potuerint recensita scelera, quæ

(g) *In Medit. Polit. cap. 15. §. 3. pag. 207.* (h) *In Dissert. de Jure puniendi delicta §. 4. pag. 39.* (i) *De J. N. G. lib. 8. cap. 3. §. 7. pag. 1055.*

quæ justâ animadversione, imò & exigente flagitii gravitate, capitali supplicio à competente Judice afficerentur, ex dictis tamen liquet, hominem privatum, qualis utiquè erat Zelota Hebræus, ob defectum qualitatis moralis ad poenam de altero præsertim capitalem sumendam necessariæ, nullam justam habuisse causam, quâ ad vindicanda delicta, id quod ipsi integrum non erat, cum internecione alterius exitaretur. Ut proinde rectius senserint meliora aliquando edocti Judæi, qui sic apud *Josephum* (k) Παράβας τὸν ἡμέτερον νόμον ὃς κεκώλυκεν ἀνθρώπου ἀναστῆναι καὶ πονηρὸν ὄντα, εἰ μὴ πρότερον κατακρίθῃ τὸ πᾶν ὑπὸ τῶ Συνεδρίου. *Transgressus Leges nostras, quæ hominem, quantumvis scelestum, non sinunt tolli, nisi prius morte damnatum à Synedrio.* Obstat nimirum generalis illa Dei Lex, *Levit. 19. v. 18.* vindictam omnem privatam severè prohibens, quæ etiam inter præcepta negativa ipsorummet Hebræorum vigesimum tertium est, שלא לנקום non esse vindictam sumendam, cujus præcepti vim ita apud *Hottingerum* (l) explicat *R. Levi Barzenolita* והענין הוא כגון ישראל שהרע או צער לחבירו באחד מכל הדברים ונוהג רוב בני העולם הוציאם יסורו מלחפש אחר מי שהרע להם או שיגמלוהו כמעשהו הרע או יכאיבוהו כמו שהכאיב לו והורה מנענו השי באמרו לֹא תקום. *Sensus hic est Regula: Cùm scilicet Israëlita molestiâ aut dolore affecit proximum quomodocunque, non cessant plerique homines occasione tamdiu inhiare, donec malè facienti sibi pária reddiderint, eodemque modo tristitia illum affecerint; atque ab hoc vitio Deus benedictus mandato hoc suo, ne ulciscaris; nos coercet.*

§. VI. Elu-

(k) *Antiquitat. lib. 14. cap. 17.* (l) *De Jure Hebræorum. pag. 372.*

§. VI. Elucescit cæteroqui injustitia istius juris à Ze-
lotis usurpati, vel ex hoc capite, quòd ubi constituta sunt
Civilia judicia, quorum interest, in scelera ac flagitia ani-
madvertere, nihil utique potestatis relictum sit privatis
hominum judiciis, quocunq; nomine veniant, nec locum
illa ullum invenire possint, nisi excepto unico fortè casu,
quoties expectari Judex publicus nequit sine certo peri-
culo aut damno, quo pacto momentaneè vim publicorum
judiciorum cessare, rectè quidem docet *Grotius*. (m) At
quid damni aut periculi, quòd metuendum fuerit, quæve
necessitas allegari poterit, quæ privato homini jus dare
potuerit, alium sibi æqualem delicta graviora committen-
tem, quibus tamen sibi præsens discrimen nullum creaba-
tur, interficiendi, præsertim cùm ex mente Hebræorum
decem Testibus præsentibus actus iste Zelotarum exerceri
deberet, à quibus comprehendi facilè atque ad publicum
forum trahi poterat, ut cognitâ ibi causâ justa in reum
pæna statueretur. Nulla certè ratio suppetit, quâ per-
suadere nobis *Vir Clar. Heideggerus* (n) possit, antiquum
illud Zelotarum jus cum moderamine inculpatæ tutelæ,
& Lege de fure nocturno impunè occidendo, æquali pas-
su ambulare. Illud enim ex conservatione ac defensione
sui, unicuique per naturam, non tantùm permisâ, sed &
injunctâ fuit, aded quidem, ut qui propriam hâc in parte
salutem negligit, eamque alterius saluti postponit, ab ho-
micidio sui vix absolvi queat, uti rectè satis in hanc
rem scribit *Gregor. Sayrus* (o) quibus gemina sunt, quæ
habet *Bartolom. Romulejus* (p) & *Johan. Lignanus* apud

D

Mari-

(m) De J. B. & P. lib. 1. c. 3. §. 2. (n) In Hist. Patriarch.
Part. 1. pag. 613. (o) In Thesaur. Cas. Conscient. lib. 3. cap. 9.
dab. 6. pag. 430. (p) In Tract. de homicidio Part. 1. pag. 163.

Marium Salomonium (q) Qua quidem in defensione sui si contingat invasorem violentum interfici, alter quidem non animo ulciscendi, sed tantum vim injustam propellendi, ac vitam suam defendendi illud fecisse intelligitur, quod requisitum etiam à parte defensoris exigunt Morallium Doctores Chemnitius (r) Gerhardus (s) Danhauerus (t) Thummius (u) Balduinus (w) Feurbornius (x) Osiander (y) Pufendorffius (z) Rivetus (aa) aliique passim. Legem verò, quod concernit, de fure nocturno impunè interficiendo præterquam quod expressâ permissione Dei *Exodi 22.* nitatur, quam Zelotæ prætereundere nequeunt, hanc etiam luculentam satis rationem continet, quod qui noctu ædes alienas effringit, præsumptionem aggressoris violenti, qui & vitæ ipsi insidias struere videtur, adversus se habeat, incertumque sit, num animo simplici furandi, an verò alterum, si restiterit, interficiendi accedat, qualem ipsi tribuunt Gemariste apud Coccejum (bb) *הזקיה אין אדם מעמיד עצמו על ממונו והאי מימר אמר אי אזילנא קאי לאפאי ולנא שביק לי ואי קאי לאפאי קטילנא ליה והתורה אמרה אם בנה להורגך השכם להורגו* i. e. certum est neminem hominum de bonis suis concessurum. Iste igitur sic cum animo suo decernit. Si vadam, Dominus adium mihi obsistet, neque sinet me. Si obsistet mihi, occidam eum. Jam Lex ait: qui Te invadit animo eadem faciendi, occupes eadem licet. In tali itaque casu ubi periculum in morâ

(q) In *Tract. Defension.* p. 560. (r) *P. 2. L. C. Cap. de Vin-*
dicta pag. 140. (s) *Exeg. de Lege Dei* §. 158. (t) *Colleg. Deca-*
log. Disput. 12. §. 17. pag. 700. (u) *De bello* pag. 52. (w) *Cas.*
Conscient. lib. 4. c. 1. *Cas.* 13. (x) In *Anti-Ostrod* p. 405. (y) *In*
Theolog. Morali part. 2. pag. 84. (z) *De J. N. & G. lib.* 2. cap. 5.
 §. 1. seqq. (aa) *Explicat. Decalog. ad præcept.* 5. *Oper. Tom.* 1.
 pag. 13. q. 1. (bb) In *Nor. ad Sanhedr.* c. 8. pag. 69.

morâ subest, nec Judex conveniri publicus potest, quin cum cæde etiam si conservatio nōstri promoveri aliter non possit, violentiam alterius amoliri liceat, dubium nullo est, prouti illud circa Legem Hebræam de fure nocturno, quam etiam aliæ gentes adoptarunt, deduxerunt latius *Danhauerus* (cc) *Tabor* (dd) *Pufendorfius* (ee) & præsertim *Bæclerus*. (ff) Quod si quid fortè affine huic Zelotarum judicio ex Sacris Literis adduci mereatur, posset fortè huc גאולת הדם *Vindictio Sanguinis* referri, quâ proximo interempti Cognato permittebatur cædem in occisore vindicare, ita ut ubicunque locorum, asylo duntaxat excepto, deprehensum vicissim trucidare impunè posset, nullâ habitâ ratione siue cædes ab altero כונה וכלה *scienter an imprudenter* esset profecta. Sed & hîc divina aliquoties intercessit dispositio (gg) qualem iterum jactitare Zelotæ non potuere, non tam permittens, quàm tolerans istiusmodi processum, prouti præclare in hac causâ judicat *Lucas Osiander*: (hh) *Licebat aliàs apud Judeos Cognatis occisi vindicare cædem, & homicidam vicissim interficere, etiam non præcedente ordinariâ causæ cognitione. Quam violentiam Deus in populo duræ Cervicis non tam approbavit, quàm toleravit, sicut etiam divortium ex aliâ, quam adulterii causa usurpatum, magis dissimulavit, quàm instituit. Quod autem Clar. Seldenus* (ii) quicquid ita olim ex Zeli judicio perpetratum fuit, non tam privatâ, quàm publicâ auctoritate, nixum fuisse contendit, suâ etiam difficultate haud caret. Rectè enim ex

D 2

adver-

(cc) In Colleg. Decalog. Disp. 2., Th. 16. (dd) De Abus. arm. in defens. bon. cap. 5. n. 17. (ee) De J. N. & G. lib. 2. c. 5. § 17. (ff) In Not. ad Grot. p. 17. 18. 19. (gg) Conf. Num. 35. Dent. 19. Jos. cap. 20. (hh) In Not. interlinear. ad Bibl. Latin. ad Num. 35. pag. 13. (ii) De J. N. & G. lib. 4. cap. 4. p. 506.

adverso obvertit *Saldenus* (kk) si publicâ auctoritate jus hoc exercuerunt, quo jure ergò privati toties ab eodem salutantur. Equidem ipse modò laudatus *Seldenus* alibi (ll) jus istud cum Atheniensium Legibus comparat, quibus cautum erat εἰς τις δημοκρατίαν καταλύη τῶν Ἀθηναίων ἢ ἀρχὴν τινα ἀρχὴ καταλυμένης τῆς δημοκρατίας πολέμῳ ἔσται Ἀθηναίων καὶ νηπονῇ τεθνάτω (ut *Psephismatis* verba sunt apud *Andocidem* (mm) Si quis *Democratiam Atheniensium* everterit, aut eversa eâ *Magistratum* gesserit, ut *hostis Atheniensium* censendus erit, & cuique eum occidere impunè sit. Simile quid apud Venetos obtinet, apud quos Banniti, quos sic vocant, sine crimine interfici posse censebantur, fuitque olim in Angliâ idem jus concessum in Utlagatos five extra Legis protectionem positos, qui idcirco *Caput Lupinum* gerere dicebantur, quod Luporum instar à quovis interfici impunè possent, ut ex *Heinr. Bractonio*, vetusto quodam inter Anglos Jctore refert *Seldenus* l. c. Nec inficiari penitus licet, prostare passim exempla, ex quibus ipsum vitæ & necis jus privatis etiam hominibus citra prævium judicium publicum exercendum à potestate Civili aliquando commissum esse constat. Ita enim apud Romanos Marito in uxorem, Patri in Liberos illud licuisse usurpare, testes sunt *A. Gellius* (nn) *Dionys. Halicarnassæus* (oo) *Valer. Maximus* (pp) *Seneca* (qq) De Gallis idem prodidit *Julius Cæsar* (rr) Inter recentiora memoratu imprimis dignum est, quod aperit *Limneus* (ss) Inter No-

(kk) *In Oriis Theolog. lib. 4. Exercit. 1. pag. 632* (ll) *De Synedr. Veter. Hebr. l. 2. cap. 14. §. 3. p. m. 586.* (mm) *Orat. 1. seu de Mysterior.* (nn) *Lib. 10. cap. 23.* (oo) *Lib. 2. Antiquit. Roman.* (pp) *Lib. 5. cap. 8. §. 2. seqq.* (qq) *De Clement. lib. 1. cap. 15.* (rr) *Comment. de bello Gall. lib. 6.* (ss) *Enucleat. lib. 4. cap. 39. §. 7.*

ter Noribergensia Privilegia esse quoddam, quod terribile vocant, Reipublicæ ab Imperatore Ludovico concessum. A. O. R. 1320. quo Parentibus permittitur, ut filios ἀνοιάσῃ & inobedientes turris carcere coërceant, aut vivos in profluentem demergant. Conf. plura istiusmodi exempla omni studio, ut domesticæ scilicet hypothesi inservirent, collecta à Bodino (tt) & Joh. Frieder. Hornio. (uu) At, quæcunque tandem illa sint, res meri facti exhibent, non juris, manetque adhuc dubium perpetuo, num justè satis ac consultò Magistratus, cui soli Deus jus vitæ & necis sanctissimè tribuit, egerit, quoties rem tanti momenti, quæ hominis, vitam concernit, arbitrio privati alicujus hominis affectibus obnoxii, & causam plerumque suam prosequentis tam facilè commisit. Lex enim Civilis, ut in consimili negotio rectè concludit Dn. Osiander (ww) cùm fori tantum externi sit, ac impunitatem nudè respiciat, conscientix omnimodam securitatem polliceri non potest, præsertim in tali re, qua divinæ Legi haud satis correspondet. Plerumque istiusmodi facilitas ac indulgentia nimia in perniciosissimam licentiam degenerat, & atrocissimis flagitiis ac promiscuis innocentum cædibus fores aperire solet. Zelotarum quidem impetus quò tandem abierit, fatetur Cuneus (xx) In Zelotarum, scribens, motibus, qui omnem penè Judæam turbaverunt, nihil perinde obsuit, atque mos jam exortus, ut speciosa præscriptione homines quidam turbulenti spei suæ, cupiditatisque velificarentur. Quanta sane scelerum strages ab hac hominum fæce Hierosolymis edita fuerit, enarrat passim Josephus

D 3

phus

(tt) Lib. 1. de Rep. cap. 4. (uu) Lib. 1. Polit. Architect. c. 2.
(ww) In Nor. ad Grot. pag. 640. (xx) De Republ. Hebr. lib. 2. cap. 17. p. m. 261.

phus (yy) Zelotarum nomen hinc inde pessimis quibusvis affectantibus, ut colorem addere facinoribus suis possent, viderenturque ὡς ἐπ' ἀγαθοῖς ἐπιτηδεύουσιν ἀλλ' ἔζηλώσαντες τὰ κακία τῶν ἔργων καὶ ὑπερβαλλόμενοι ac si optimis rebus studuissent, & non pessima facinora, usque ad nequitie summum zelo affectassent. Addatur & *Hornejus*. (zz) Ut vel ob hanc causam eosdem cum Assassinis comparare haud dubitaverit *Lightfootus*, (aaa) quo nomine quosvis sicarios ac homicidas, præsertim verò illos, qui mercede acceptâ alterum interimunt intelligi scribit *Clar. du Fresne*; (bbb) *Saldenus* (ccc) verò eos in specie designatos esse vult, qui è Perfide profecti & Muhamedis persuasione imbuti nihil antiquius habebant, quàm hostes Religionis suæ quoquo modo interimere. Quibus similes sunt in India Faquieri, ut appellantur, qui idololatrâ ducti zelo obvios quosvis a religione suâ alienos immani crudelitate perimunt, quo de prolixè differentem habemus *Johan. Bapt. Tavernier*. (ddd) Celebris alias in Belgio hodiernum Philologus *Joh. Frieder. Gronovius* (eee) Zelotas istos Hebræos conferri posse arbitratur cum executoribus iudicii Westphalici (des Bann-Gerichts) olim à Carolo M. instituti, quo à delegatis & selectis ad id negotium Scabinis, quotquot à juratâ fide deficere protervè, & tumultus cière publicos, deprehensi essent, citra prolixiores tergiversationes suspensio necabatur, uti videre est apud *Münsterum* (fff) *Aventinum* (ggg) nec non *Æneam Sylvium*

(yy) *De Bello Judaico cap. 4 lib. 12.* (zz) *In Comp. Hist. Eccles. lib. 1. cap. 14. pag. 77. 78.* (aaa) *In Hor. Talmud. in Joh. cap. 16. p. 1109.* (bbb) *In Glossar.* (ccc) *Oris Theolog. pag. 637.* (ddd) *In Itiner. Part. 2. lib. 3. cap. 24. pag. 200.* (eee) *In Not. ad Grot. pag. 504. Edit. Amstel.* (fff) *Cosmograph. lib. 3. cap. 45.* (ggg) *Lib. 4. Chronic. Mansfeld. c. 8.*

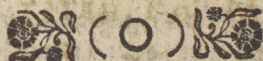
vium, qui suo adhuc tempore iudicium illud sub nomine *Vetiti* viguisse scribit. (hhh) At enim dubium videri possit, utrum ista iudicii Saxonici ac Westphalici ratio cum iudicio Zeli Hebræorum satis congruat, cum & publicâ illud magis auctoritate munitum, & à certis iudicibus, quibus delicti, occulta licet & brevior, accurata tamen inquisitio commissâ erat, institutum fuerit, quanquam procedente tempore & hoc ipsum iudicii genus in abusum versum, & variis hominum innocentum cædibus coinquinatum fuerit, referente illud ex annalium Scriptoris *Erasmo Francisci*. (iii)

§. VII. Quæ interim ab iis, quibus iustitiam iudicii istius tueri placer, allegari solent frequenter Exempla, ita omninò comparata sunt, ut vel res meri facti exhibeant, vel *ῥῆσις* in se contineant, atquæ ex singulari quodam & haud in iuge exemplum trahendo instinctu promanasse dicenda sint. Ad illud genus pertinet instituta Lapidatio in Stephanum & conjuratio in Paulum, quos actus è Zeli iudicio profectos pariter esse *Grotius* (kkk) & *Marschamus* (lll) contendunt, utut fortè requisita à nobis superius recensita, quæ circa exercitium istius iudicii observanda fuisse docent Hebræi, utriquæ actui non satis correspondere. Phineasi factum planè singulare est, quod cum in imitationem pertrahere, & Regulam inde ac jus agendi sibi condere voluerint Hebræi, perperam egisse merito censentur *Hoornbeccio* & *Osiandro*. (mmm) Processum etiam Christi contra Numularios & Nundinatores in Templo Hierosolymitano institutum, utut ex eodem Zeli iudicio

(hhh) In *Hist. Europ. cap. 36. Opp. p. 431.* (iii) In der letzten Rechenenschaft *Consider. 11. pag. 296.* (kkk) *Lib 2. cap. 20.* (lll) *Can. Chronic. Sec. 9. p. 168.* (mmm) *Locus §. 4. citatus.*

dicio profectum esse demonstrare multis laboret Cl. *Seldenus* (nnn) nondum tamen ita res omnis expedita factis est. Placet nobis magis, laudati sæpius *Saldeni* (ooo) qui præ cæteris Historiam illam illustravit egregiè, accuratum hæc in re iudicium: *Utcunque processus iste*, scribentis, *Servatoris Zelo, quo incensus erat, à Discipulis attribuitur, non tamen inde sequitur, eum jure hoc Zeli usum fuisse, nisi dicere alicui libeat, omnes illos, qui Zelo singulari in præstando hoc vel illo bono opere acti quondam sunt, secundum jus hoc semper processe.* Causas certè singulares, quæ Servatorem nostrum ad arduum illud repurgationis negotium instituendum invitaverint, collectim exhibet B. Dn. D. *Calovius* (ppp) pollutionem scilicet illam templi gravissimam indignissimam & scandalosissimam fuisse docens, cum falsa insuper persuasione de peculiari Sanctitate pecudum & avium in loco sacro prostantium conjunctam, & sub specie promovendi cultûs divini designatam; ideò ab eo, qui Dominus erat Templi, & ad purgandum filios Levi venerat Malach. 5.v. 13. minimè tolerandam; quem etiam à purgatione Templi ordiri voluisse scribit, eò quòd cultum divinum universum reparaturus & doctrinam cœlestem restauraturus esset, ut falsam prius doctrinam falsumque cultum reformari ante, quàm Religionis veræ curam & studium suscipi debere doceret. Quibus ita ענין דענין לפי pro tenuitate scientiæ nostræ expeditis receptui canimus, Divinoque Numini pro præstito auxilio gratias devotas persolvimus.

(nnn) *De J. N. & G. lib. 4. cap. 5. p. 507. & seqq.* (ooo) *In Otis Theolog. l. 4. Exercit. 1. §. 30. pag. 635. 636.* (ppp) *In Bibl. illustr. ad Joh. cap. 2. fol. 688.*

ἐπεισάγματα.

- I. Licet pro temporis aliarumque circumstantiarum ratione citra peccatum zelum aliquando bonum quadantenus cohibere.
 - II. Zelus etiam bonus, si Vires nostras superet, redditur eo ipso vitiosus.
 - III. Jus aggratiandi ad quædam se delicta, nentiquam verò ad omnia extendit.
 - IV. Promissa facti per se illiciti, aut, quod causam habet naturaliter vitiosam, etiam post crimen perpetratum obligationem nullam habent.
 - V. Injuriam auctor contra vindicantem iuste se defendere nequit, nisi prius oblatam ideò satisfactionem alter respuerit.
-

Iudicium Zeli doctâ dum discutis arte,
Pignora iudicii prodis aperta Tui.
Scilicet eximio Zelus te sulcatat œstro,
Et thyrsos pectus nobiliore fodit.
Gratulor, & pulcrum studiorum in tramite Zelum
Prosperet ut cœli gratia sancta, precor.

*Politiſſimo Domino Respondenti Auctori, Juveni
verè Sudioſo, Auditori hæcenus ſuo ob in-
genii alacritatem, modeltiam animi & in-
duſtriam indefeſſam impenſè dilecto, quævis
felicitas ex animo præcætam ſcribẽ.*

M. JO. CHRIST. ROSTEUSCHER P.P

E

EN.

EN.

NOVUM. IN. PALÆSTRA. LITERARIA. CERTAMEN.
QUO. GAMMA. QUIDEM. BETAM. NON PERSEQUITUR
SED. VIRTUS. VIRTUTEM. PROVOCAT.

FAMA. FAMAM.

ZELO. RES. OMNIS. PERAGITUR.

LAUDANDUM PRORSUS. ZELUM.

QUI.

IN. CONATU. SUDOREM.

IN. SUDORE. ARDOREM.

IN. ARDORE. CONSTANTIAM.

IN. CONSTANTIA. VICTORIAM.

TESTATUR.

CUNCTA. CERNIS.

QUISQUIS. LANGI. NOSTRI: ZELO ERGA. LITERAS.

STIMULATI. CONSCRIPTAS. DE ZELO. CHARTAS.

CONSPICIS. EVOLVIS. LEGIS.

PROFECTO.

NON. EX. COENO. SOCORDIÆ. TORPORISQUE.

SED. EX. CÆNA. NI. FALLOR. PLATONICA.

PROGNATUS. EST. HIC. ZELUS.

AD MAGNA MAJORUM. VIRTUTUM INCREMENTA

IMO. MAXIMA. CONTENDENS.

EGREGIA. MUNIUS. ÆGIDE.

AST.

QUID. ALIUD. TANTO. ZELO. QUAM. PERENNEM.

COELI. GRATIAM. FAVOREMQUE. SPIRITUS. ÆTERNI.

EX. CHARITATIS. LEGE.

TOTUS. APPRECARER.

THEOPH. FUNGIUS.

Sonner.

Sonnet.

Der Sonnen-Blumen Lust ist auff die Purpur-Wangen
 Des Phœbus stets gewand: Das Eisen ist verpicht
 Auff den Magneten-Stein: Und der hat sein Gesicht
 Nur stets nach Norden zu: Also ist dein Verlangen
 Mit eyfriger Begier der Weißheit anzuhangen/
 Auff diesen Nectar-Thau ist stets dein Sinn gericht;
 Der Ruhm/ den allezeit Apollo sonst verspricht.
 Zieht dich je mehr und mehr/ sich deß zu unterfangen
 Das bey der Nachwelt lebt. Du läßt beherzt uns hören
 Was dein geschickter Kiel bedachtsam auffgeseht;
 Es soll/wiewohl es nicht in harten Stein geäht/
 Der Rost der stillen Zeit dasselbe nicht verzehren.
 Ich wünsche so viel Glück/ als Hybla Kräuter hegt/
 Soviel dein Vaterland der guten Früchte trägt.

Dieses wolte seinem Vielwehren Freunde ein
 Zeichen der Schuldigkeit blicken zu lassen/
 zu Leipzig willigt aufsetzen

Simon Weiß / Thor.

AN Zeli Pinehas fuerit Clarissimus Auctor,
 Iudicium Zeli solvit Amice tuum:
 Si tanto Sophies percurres dogmata Zelo,
 Quanta feret Zelus germina pulcra tuus!

Pauca hæc

*Erudissimo hujus Dissertationis Auctori, A-
 mico ut hactenus ita & imposterum sem-
 per carissimo, ex Academia Lipsiensis trans-
 mittere voluit, debuit*

Gabriel Grodeck, Gedanensis.

Judicium Zeli dum sistis, sistis acumen,
Quo jam Judicium pollet, Amice, tuum.
Hocce pio studiorum acuas Zelo, & Tibi fortis
Præmia Zelotes digna Labore dabit.

Amico paucula hæc calamo depre-
perab.

Nathanael Grischow. Gedan.

Arcto præcipitem fræno compescere zelum
Qui nescit, diri criminis auctor erit:
Hæc tua dum docto tradit sapientia scripto,
Ingenii ingenui vena benigna patet.
In studiis zelum servans, dare terga furenti
Continues zelo: Coelica dona feres.

*Præstantiss. Dn. Auctori amico suo integer-
rimo de zelo feliciter differenti pau-
cis hisce gratulatur*

Abrahamus Groddeck. Gedan.

Judicium zeli doctis Tua pagina pandit,
Indicium Cœli sit Tibi quantus amor;
Hic etenim præclara struit Tibi fama trophæa
Perpetuumque decus præstat, Amice, tuum,

Nobilissimo atque Eximio Dno. Respondenti
Auctori, Amico ob singularem animi
candorem sibi Charissimo, paucula hæc
gratulabundus adjiciebat

Johannes Godofredus Kirsch.

Jch

Ich solte/ Liebster Freund / dir Ehren-Zeilen sehen/
Das Wollen hab ich zwar; nur Kräfte fehlen mir/
Und gerne wolt ich auch nicht deinen Ruhm verlesen/
Deshwegen stelle ich vor mir die Fama für/
Die fast dein weißes Blatt mit einem Jubel-Klange/
Und ruft in alle Welt: So schreibt der Edle Lange!

Martinus Neugebauer.

Da meinem blöden Geist/ Thalia wolte weisen
Durch Krafft der Lichter-Kunst und ihrer Sittigkeit
Dich Wehrtgeschätzten Freund gelahrt und hoch zu preisen/
Da dein berühmter Fleiß den klugen Satz bereit.
War bald der Musen-Chor mit hellem Schall umgeben/
Es sprach: Der ist mein Freund/ der ist Minerven Sohn/
Der Pallas keusche Brust gewidmet anzukleben/
Die Tugend reichet Ihn/ mit Ruhm die Ehren-Kron.
Was ist dein schwacher Geist ihn mit dem Kiel zu rühmen/
Da aller Musen-Wiß bey ihm die Wohnung hält.
Ich hielt es für ein Wahn/ Ihn mit dem Reim zu dienen/
Ich ruffe frölich nach: Glück zu dem Musen Held!

Mit diesen wenigen Zeilen/ hat seinem Hochgeehr-
ten Herrn Oheim seine pflichtschuldige Auf-
wartung bezeugen wollen

Joachim Heinrich Schrader/
von Danzig.

FEruida flagrantis cognoscere spicula Zeli;
Quam Tibi sit cura, dulcis Amice probas,
Talia dum duri monstras documenta laboris,
Quis non in laudes, surgeret usque tuas.

Vivit

*Vivit in æternum doctrina candida fama
Atquè suam Prolem posteritate beat.
Sic Tua jam pariter Præconia tempora tanget.
Quin Musas dignus concomitetur honos.
Ipse DEUS justus cûi servis cuncta secundet,
Et placido ducas candida vela mari !*

His lineis exiguis brevissimisque affectum prolixis-
simum, erga Nobilissimum, Doctissimumquè
Dn. Respondentem, Amicum, Cognatumquè
Intimum contestari comprobarequè voluit
& debuit

Daniel. Schraderus, Gedanensis.

